

การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษา
ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบล
ทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

APPLICATION OF THE MANORA CULTURE ON THE BASE FOR
PROMOTING EDUCATION OUT-OF-SCHOOL CHILDREN AND
YOUTH IN BANPAKLAT COMMUNITY, THUNG LUANG SUB-
DISTRICT, WIANGSA DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

เพ็ญภา สวนทอง

Pennapha Suanthong

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

พระครูอรุณสุตาลังการ

Phrakru Arunsutalangkan

พระครูวิรัตธรรมโชติ

Phrakru Viratdhammachot

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย (คงคาไหว)

Phrakhruwinaithon Suriya Suriyo (Kongkawai)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

E-mail: pinky_sa@hotmail.com

*Received 26 December 2022; Revised 31 December 2022; Accepted 31 December 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวัฒนธรรมโนราห์ในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด และ 2) การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และวิธีการสนทนากลุ่ม โดยเลือกแบบเจาะจง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) หัวหน้าศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้ 2) คณะทำงานศูนย์ฯ 3) เด็กและเยาวชนนอกระบบ และ 4) เครือข่ายดูแลเด็กและเยาวชน จำนวนทั้งสิ้น 16 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) วัฒนธรรมโนราห์เกิดจากกลุ่มเด็กเยาวชนต้องการสืบทอดภูมิปัญญาโนราห์ รวมทั้งกันสร้างกลุ่มมโนราห์ของชุมชน โดยการศึกษาจากหนังสือ สื่อวีดิทัศน์ และครูภูมิปัญญา ด้านการจัดการศึกษามีกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ 1.1) วัฒนธรรมการรាំโนราห์ ประวัติศาสตร์ชุมชน และการดำรงชีวิต 1.2) การพัฒนาฝีมือฝึกร้องฝึกรำ บทร้อง และบทขับ 1.3) การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายมโนราห์เครื่องประดับ และ 1.4) การประยุกต์เป็นชิ้นงานอย่างสร้างสรรค์ และ 2) การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษา ควรมีทักษะการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 ตระหนักถึงเหตุผล เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ 2.1) การศึกษาพื้นฐานจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการและเชื่อมโยงกับรายวิชา 2.2) ด้านอาชีพใช้ “กิจกรรมเป็นฐาน” 2.3) ด้านทักษะชีวิตเสริมความรู้ ความสามารถบุคคลด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา สังคม และเท่าทันเทคโนโลยี และ 2.4) ด้านสังคมและชุมชนจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการความรู้ ทักษะ ใช้ชุมชนเป็นฐานเรียนรู้และทุนสังคมเป็นเครื่องมือจัดการเรียนรู้

คำสำคัญ: การประยุกต์, วัฒนธรรมโนราห์, การส่งเสริมการศึกษา, เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

Abstract

The purpose of this article was to: 1) study the Manora culture in the education management of out-of-school children and youth in Banpaklat

community, and 2) application of the Manora culture on the base for promoting education of out-of-school children and youth in Banpaklat community, Thungluang sub-district, Wiangsa district. Suratthani province. The study was conducted by a qualitative research method. Analyze information from documents. The tool is an in-depth interview. and how to have a group conversation by choosing a specific Key informants were 1) the head of the Southern Manora Continuation Center, 2) the center working group, 3) informal children and youth, and 4) the child and youth care network. Total 16 people for analyzed the information content and overview summarize. The research was found that: Manora culture arose from a group of young people wanting to inherit the Manora wisdom. Gather together to create the Manorah group of the community. by studying from the book video media and wisdom teacher In terms of educational management, there are learning activities: 1.1) Manora dance culture community history, 1.2) The development of singing, dancing, singing and chorus skills, 1.3) The creation of Manora costumes, Jewelry, and 1.4) creative application. And 2) the application of Manora culture as a base to promote education. should have life skills in the 21st century, be aware of the reasons Keep up with changes, namely 2.1) basic education prepared as a local curriculum, integrated and linked to subjects 2.2) occupational, using “*activity-based*” 2.3) life skills to enhance knowledge physical, emotional, intellectual, social, and technology-aware personal abilities, and 2.4) Social and community management, integrated learning, knowledge and skills, using the community as a learning base and social capital as a learning management tool.

Keywords: Applications, Manora Culture, Education Promotion, Out-of-School Children and Youth Education

บทนำ

การศึกษาถือเป็นรากฐานที่สำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ สังคม และมนุษย์ให้มีความเข้มแข็ง เจริญก้าวหน้า ทนต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก ปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ประเทศที่เป็นผู้นำความ เจริญทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกันกับประเทศไทยที่ได้ให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - พ.ศ.2564) โดยยึดคน เป็นศูนย์กลางการพัฒนามุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย การพัฒนาคน ให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ ดี รับผิดชอบต่อสังคมมีจริยธรรมและคุณภาพ และพัฒนาคนทุกช่วงวัย รวมถึงการสร้างคน ให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ประเทศไทยมีนโยบายของสภาความมั่นคงแห่งชาติที่ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุขบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความรักความสามัคคีของคนในชาติ โดย ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้ง สนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีวัด โบสถ์ มัสยิด และศาสนสถานเป็นศูนย์คุณธรรม ส่วนพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมมีการเปิดโอกาส ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระ และกระบวนการจัดการเรียนรู้้อย่าง ต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการในการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นการจัดการเรียนรู้ จากการทำกิจกรรมร่วมกันจนเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ และเกิดการยอมรับในความ แตกต่างของสมาชิกในชุมชนที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ภาษา สภาพแวดล้อม ระบบการ จัดการศึกษา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน ทำให้เด็กได้เรียนรู้ถึงความหลากหลาย และ ความงดงามของความหลากหลาย การสอนให้เด็กนับถือในความเป็นมนุษย์ที่มีความ แตกต่างในแต่ละวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และการนับถือศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้การเริ่มต้นจากการเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานสำคัญที่จะขยาย ออกไปสู่สังคม ประเทศชาติ และโลกในอนาคต (รสสุคนธ์ เนาวบุตร, 2557) ในปัจจุบัน

ประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 และแรงกดดันจากภายในจากสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาที่เป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ซึ่งที่ผ่านมาภาพรวมของระบบการศึกษายังมีปัญหาด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และการผลิตกำลังคนตามความต้องการของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

โดยพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เพื่อปรับเปลี่ยนให้คนในสังคมไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เตรียมคนในสังคมไทยให้มีทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกศตวรรษที่ 21 มีเป้าหมายให้คนไทยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ, 2560) รวมถึงการมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยสอดคล้องกับแผนการพัฒนาคด้วยกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตที่เกิดจากการฝึกฝนเป็นความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาคนให้สามารถประกอบอาชีพได้ (ธีรศักดิ์ อุณารมณเลิศ และคณะ, 2559) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) โดยมีเป้าหมายให้ประเทศไทยมีการพัฒนาศักยภาพและร่วมกันพัฒนาประเทศ สามารถปรับตัวรองรับบริบทการพัฒนาในอนาคต มีทักษะในการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้สังคมแห่งการเรียนรู้ที่คนไทยสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ดังนั้น การจัดศึกษาที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์มีความหลากหลายตามวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความถนัด ความพร้อม และตามความสนใจของผู้เรียน ตลอดจนสร้างวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย แบบบูรณาการในองค์รวมของชีวิต และการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งปัจจุบันมีศูนย์การศึกษาด้านชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญา โดยมีการจัดการศึกษาให้กับทุกกลุ่ม ทุกเพศและวัยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในบริบทของชุมชนและสังคมตามอัธยาศัย รวมถึงทักษะชีวิตบนฐานวัฒนธรรม และทักษะอาชีพที่หลากหลายที่อยู่ในชุมชน โดยมี “ครูภูมิปัญญา” ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา และประสบการณ์ในการจัดการความรู้ สร้างพื้นที่การเรียนรู้รากเหง้าของตนเองผ่านประวัติศาสตร์ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี และ

พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน (วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา, 2565) ดังเช่น “ศิลปะการแห่โนรา” ที่แสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีคุณค่า ถูกสร้างขึ้นเป็นนวัตกรรมหรือประดิษฐ์การใหม่ที่ก่อเกิดบนบริบทของชุมชน และขัดเกลาให้พลวัตคู่ขนานกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมเกิดการตกผลึกเป็นวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เปรียบเสมือนเป็นชีวิตจิตวิญญาณของชาวใต้ โนราจึงเป็นศาสตร์วิชาความรู้ที่พิเศษเป็นแนวทางแก่ชีวิตคนเป็นคุณสมบัติติดตัวผู้คนพื้นเมือง ซึ่งมโนราห์เป็นผู้ให้ทั้ง “ปัญญาและอารมณ์” และยังเป็นพลวัตที่ขับเคลื่อนการสร้างพลังศรัทธาเป็นเอกลักษณ์ชาวใต้ ดังนั้น การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานกระบวนการสืบสานความรู้ทางวัฒนธรรมทั้งศาสตร์และศิลป์ เชื่อมโยงกับการอยู่ร่วมกันในสังคม “พหุวัฒนธรรม” ที่หล่อหลอม ปลูกฝัง ตระหนักถึงคุณค่า รักษา พัฒนา และสร้างความนิยมสืบเนื่องอย่างยั่งยืน (วงษ์ศิริ เรืองศรี, 2563)

จากการดำเนินงานของศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากถัด เป็นศูนย์การเรียนรู้มโนราห์ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบาง (เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา) ที่กลุ่มนี้ถูกผลักออกจากสังคมเพราะรูปลักษณะภายนอก “ผิวคล้ำ อ้วนท้วม ไม่สวยไม่หล่อ” ทำให้รู้สึกท้อแท้และไม่มีคุณค่าจึงหันเหไปในทางที่ผิด เช่น เล่นการพนัน ดิตสุราและสารเสพติด ซึ่งได้เล็งเห็นศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ “แขนงมโนราห์” มีกลุ่มเยาวชนแกนนำคิดออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในศูนย์มโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากถัด ใช้วัฒนธรรมโนราห์และชุมชนเป็นศูนย์ฐาน (CBR) เพื่อเป้าหมายในการลดความเหลื่อมล้ำทางด้านวัฒนธรรม อีกทั้งยังนำความรู้ ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นระบบบนฐานการขับเคลื่อนในรูปแบบวิชาการ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชน เยาวชน ในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน อันเป็นรากเหง้าของจารีตของวัฒนธรรมไทยอย่างเป็นระบบและเกิดความยั่งยืนต่อไป จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดการพัฒนาทักษะความรู้ ทักษะชีวิต การพัฒนาศักยภาพการสื่อสาร การเขียน บทกลอน และการใช้สื่อเทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังเปิดเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ และพื้นที่ปลอดภัย กล่าวคือ เมื่อรู้สึกปลอดภัยจะทำเด็กกลุ่มนี้เกิดความไว้วางใจพร้อมบอกเล่าความเป็นตัวเองออกมา เพื่อหาหนทางในการดูแลจากการถอดประสบการณ์ผ่านเรื่องเล่าจากการดำเนินการจัดการศึกษาของศูนย์ได้พบถึงปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การออกแบบ

ตัวชี้วัด การออกแบบการเรียนรู้ การวัดพื้นฐานความรู้ความสามารถ การสื่อสาร ประสพการณ์ องค์ความรู้ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาโนราห์จะต้องมีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง การจัดทำข้อมูลเด็กเยาวชน ครูภูมิปัญญา การจัดทำสื่อการสอน การจัดทำข้อมูล องค์ความรู้ และกระบวนการในการสร้างแกนนำเยาวชนคนรุ่นใหม่ (ชานนท์ ปรีชาชาญ, 2565) จากปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญและสนใจในศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อการจัดการศึกษานอกระบบให้มีคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มเปราะบาง และอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมโนราห์ให้เกิดความยั่งยืน ตลอดจนเป็นแนวทางในการปฏิบัติและนโยบายในการจัดการศึกษานอกระบบของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาวัยวัฒนธรรมโนราห์ในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขตการวิจัย

1.1 กลุ่มประชากร คือ สมาชิกศูนย์สืบสานมโนราห์ปักขีไต่บ้านปากลัด จำนวน 25 คน ประกอบด้วย 1) หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ จำนวน 1 คน 2) คณะทำงาน จำนวน 5 คน และ 3) เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา จำนวน 30 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 36 คน

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยคัดเลือกกลุ่มที่เป็นตัวแทนของศูนย์สืบสานมโนราห์ปักขีไต่บ้านปากลัด แบ่ง

ออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ จำนวน 1 คน 2) คณะทำงาน จำนวน 5 คน 3) เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา จำนวน 5 คน และ 4) เครือข่ายดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา จำนวน 5 คน จำนวนทั้งสิ้น 16 คน

1.3 เนื้อหา ได้แก่ หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโนราห์ การศึกษานอกระบบ รูปแบบการจัดการศึกษา เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา และการศึกษาในศตวรรษที่ 21

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมโนราห์ ด้านการศึกษานอกระบบ ด้านภาษา และด้านวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดถือว่าแบบสัมภาษณ์มีคุณภาพนำไปใช้ได้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546) และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) การเรียนรู้วัฒนธรรมโนราห์ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา 3) การจัดศึกษาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาโดยใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐาน และ 4) การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด

3. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 การเรียนรู้วัฒนธรรมโนราห์ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา และการจัดศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาโดยใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐาน (สัมภาษณ์เชิงลึก) และระยะที่ 3 การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา ในชุมชนบ้านปากลัด ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการเปรียบจากมุมมองหลาย ๆ ด้านเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในรูปแบบพรรณนา และสรุปเป็นภาพรวม

ผลการวิจัย

การศึกษาวัฒนธรรมโนราห์ในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากถัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า เด็กและเยาวชนนอกระบบส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับปู่ย่าหรือตายาย ส่งผลต่อความใกล้ชิด ความผูกพัน ขาดการสื่อสารในครอบครัว และมีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบากทำให้เด็กและเยาวชนไม่ได้รับการศึกษา โดยมีการจัดการศึกษา ดังนี้

1. การเรียนรู้วัฒนธรรมโนราห์ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากถัด จุดเริ่มต้นจากกลุ่มเด็กเยาวชนมีโอกาสได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางโนราห์ จึงเกิดความสนใจที่จะรวมกลุ่มเพื่อศึกษาเรียนรู้โนราห์ โดยการศึกษาการรำโนราห์จากหนังสือและสื่อวีดิทัศน์ ต่อมาเมื่อมีครูภูมิปัญญาโนราห์ชาวนนท์ เสือรามจันทร์ เข้ามาช่วยสอน ทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาทักษะด้านการแสดงศิลปะพื้นบ้านโนราห์ และได้รับโอกาสร่วมทำการแสดงกับคณะโนราห์พี่เสือรามจันทร์ น้องสิงห์ศิลป์ชัย สามารถสร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ จนกระทั่งรวมตัวกันเพื่อสร้างกลุ่มโนราห์ของชุมชน และสร้างโรงฝึกซ้อมเป็นศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้ ในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านแขนงมโนราห์ โดยการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับโนราห์ เช่น การแสดงรำรำนโนราห์ การบรรเลงเครื่องดนตรีมโนราห์ การประดิษฐ์เทริดมโนราห์ การร้อยชุดลูกปัดมโนราห์ ให้แก่เด็กและเยาวชนทุกช่วงวัย (6 - 19 ปี) ทั้งนี้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผ่านมาทำให้เด็กและเยาวชนที่ได้เข้าร่วมกลุ่มเกิดการพัฒนาทักษะความรู้ ทักษะชีวิต การพัฒนาศักยภาพการสื่อสาร การเขียนบทกลอน การเล่นดนตรีพื้นบ้าน และ การใช้สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ หลักจากการเรียนรู้แล้วทำให้กลุ่มเยาวชนแกนนำมีความสนใจในการพัฒนาความรู้ให้กับน้อง ๆ เด็กเยาวชนที่สนใจทั้งในและนอกชุมชนต่อไป

2. การจัดศึกษาของเด็กนอกระบบโดยใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในชุมชนบ้านปากถัด ได้มีการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

2.1 การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมโนราห์ ประวัติศาสตร์ และการดำรงชีวิตการเป็นอยู่ของคนในชุมชนบ้านปากถัด โดยให้เด็กและเยาวชนช่วยกันสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับโนราห์ และสอบถามข้อมูลประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และวิถีการดำรงชีวิต

การเป็นอยู่ของคนในชุมชนจากคนเก่าแก่ เช่น พิธีกรรมไหว้ครู การรำโนราห์ ประวัติศาสตร์เมืองเวียง สมุนไพรรักษา เพื่อนำมามูลเป็นฐานข้อมูล และการจัดทำองค์ความรู้ รวมถึงได้ทักษะการพัฒนาตนเองในด้านความกล้าแสดงออก การทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับการแสดงความคิดเห็นของผู้อื่น และการช่วยเหลือผู้อื่น

2.2 การพัฒนาฝีมือทั้งลดทลายการฝึกร้องฝึกรำ โดยการจัดการเรียนรู้ การสืบสานศิลปะแขนงมโนราห์ตามความสนใจของเด็กและเยาวชน มีการพัฒนาความกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคิด กล้าสื่อสาร เชิญปราชญ์ชาวบ้านมาสอนให้เห็นเป็นรูปธรรม ได้แก่ รำบทครูสอน รำบทปฐม รำเพลงทับเพลงโทน รำเพลงปี่ รำขอเทริด รำแทงเข้ รำคล้องหงส์ และรำบทสิบสองหรือรำสิบสองบท ส่วนบทร้อง และขับกลอน ถ้าว่ากลอนที่แต่งไว้ก่อนเรียกว่า "ว่าคำพริต" ถ้ากลอนสดเรียกว่า "ว่ามุคโต" โดยสามารถนำความรู้มาพัฒนาทักษะการรำและทักษะการแสดง และหลักสูตรการเรียนรู้มโนราห์

2.3 การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายมโนราห์ โดยเรียนรู้ถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับของมโนราห์ มีครูสอนร้อยลูกปัดลายพื้นฐาน และทำเครื่องแต่งกายมโนราห์ เช่น หางหงส์ ขั้บทรง สักวาล ปีกหน่ง และเล็บ ทำให้ได้เรียนรู้ถึงความเป็นประณีตศิลป์ที่งดงามจากภูมิปัญญาของบรรพชน และที่มาของเครื่องแต่งกายแต่ละประเภท

2.4 การประยุกต์เป็นชิ้นงาน โดยร่วมกันออกแบบชิ้นงานตามความชอบและถนัด ซึ่งครูสอนทำชิ้นงานโดยประยุกต์เป็นชิ้นงานให้มีขนาดเล็ก ๆ และใช้เวลาน้อย เช่น พวงกุญแจ ปิ่นปักผมยางผูกผม สร้อยคอ สร้อยข้อมือ สายคล้องหน้ากากอนามัย ทำให้รู้จักใช้ความคิดในเชิงสร้างสรรค์ มีสมาธิ ฝึกความอดทน และประยุกต์ใช้เครื่องแต่งกายมโนราห์ตามยุคสมัย

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลว่า “ที่นี่เริ่มจากเป็นชมรมฝึกสอนมโนราห์เล็ก ๆ มีสมาชิกบริเวณใกล้เคียงราวสิบคนที่สนใจเข้าร่วม เราเป็นครูภูมิปัญญามโนราห์ที่ต้องการเปิดพื้นที่ให้เด็กเยาวชนด้อยโอกาสที่ อยากเรียนรู้ ได้เข้ามาใช้พื้นที่ฝึกฝน ออกแสดงหารายได้เลี้ยงดูตัวเอง เพื่อให้เขาออกห่างจากวงจรสุ่มเสี่ยงต่าง ๆ (หัวหน้าศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากลัด, 2565)

“การทำงานเชิงพื้นที่ด้วยคนใน ทำให้เรารู้ว่าเด็กอยู่ตรงไหน แต่ละครอบครัวเป็นอย่างไร เมื่อเราใช้ตรรกนี้เป็นฐานออกแบบการทำงาน กลุ่มเป้าหมายก็ได้รับการดูแลที่ตรงจุด ขาดเหลืออะไรก็ชวนผู้เชี่ยวชาญทักษะเฉพาะทางมาช่วย จากนั้นเป็นการติดตามสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ โดยใช้บริบทพื้นที่เป็นตัวตั้ง มีกิจกรรมเสริมพัฒนาการตามวัย ให้ความช่วยเหลือตามสถานการณ์ บางคนอยากเรียนต่อก็พากลับเข้าระบบ คนที่ไม่พร้อมก็ช่วยกันหาสิ่งที่สนใจให้พบแล้วผลักดันให้ไปต่อ นี่คือการก้าว ๆ ของพื้นที่ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นการสานต่องานเป็นระบบ บ้างจากฐานวัฒนธรรม บ้างจากอาชีพในชุมชน ส่วนหลังจากนี้สิ่งที่เครือข่ายต้องทำให้เกิดขึ้นต่อไปคือการทำงานที่มีความต่อเนื่อง” (คณะทำงานศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากลัด, 2565)

“ศูนย์การเรียนรู้เล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เปรียบได้กับ ‘ห้องเรียนปลอดภัย’ ที่จะช่วยดึงเด็กเยาวชนเข้าหาการเรียนรู้ ซึ่งต่างไปจากห้องเรียนในระบบเชิงอำนาจ ที่เด็กจำเป็นต้องเข้าไปเพราะเป็นเส้นทางการศึกษาตามกระแสหลัก ดังนั้น การทำงานกับเด็กเยาวชนนอกกระบวนควรทำให้เด็กสบายใจ ปลอดภัย ได้เรียนรู้ลึกซึ้งในอัตลักษณ์ชุมชน จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีเป้าหมาย แล้วสิ่งที่เด็กอยากเรียนกับสิ่งที่ครูอยากมอบให้จะขยับมาต้องตรงกัน เพราะการศึกษาควรเริ่มจากสิ่งที่เด็กอยากรู้ ส่วนครูคือผู้อำนวยให้เกิดความรู้ขึ้น ๆ” (เครือข่ายดูแลเด็กและเยาวชนนอกกระบวนการศึกษา, 2565)

และ“เราต้องการพื้นที่ บุคคล สังคมที่ถักทอยอมรับ และอยากมีความรู้ ทักษะชีวิต อาชีพ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตที่อยู่ในสังคมได้ เราอยากใช้ชีวิตเหมือนคนทั่วไปเท่านั้น ที่นี้ทำให้เราได้รับการศึกษาความรู้ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมมโนราห์ และมีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ” (เด็กและเยาวชนนอกกระบวนการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด, 2565)

การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกกระบวนการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า จากการสนทนากลุ่มสามารถสรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนนอกกระบวนการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ควรมีทักษะการดำเนินชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ซึ่ง

ทุกคนต้องตระหนักที่จะนำไปสู่เหตุผลและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. พัฒนาด้านการศึกษาพื้นฐาน โดยการนำวัฒนธรรมโนราห์จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นใช้การบูรณาการและเชื่อมโยงกับทุกรายวิชาเป็นการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม เช่น วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิชาดนตรีและนาฏศิลป์ วิชาท้องถิ่น เป็นต้น โดยเน้นการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง ประกอบด้วย การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ในการทำหลักสูตรประกอบด้วย รายวิชา (อ่าน เขียน คำนวณ) วัตถุประสงค์ เนื้อหา (เชิงบูรณาการ) ทักษะ (การเรียนรู้และนวัตกรรม ชีวิตและการทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศและสื่อเทคโนโลยี) คุณลักษณะ (การทำงาน การเรียนรู้ ศิลธรรม) กระบวนการเรียนการสอน สื่อการสอน การประยุกต์ใช้ และการประเมินผล

2. พัฒนาด้านอาชีพ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ใช้ “กิจกรรมเป็นฐาน” (Activity Base Learning) โดยเริ่มจากขั้นตอนสำรวจความสนใจและความต้องการ หมายถึง ค้นหาสิ่งที่เป็นแรงขับภายในให้พบนำมาเป็นตัวตั้ง แล้วจัดระเบียบตกแต่งความคิดตั้งต้นจากการแสดงความเห็นของคณะทำงานจนได้รูปแบบที่เหมาะสม นำไปพัฒนาทักษะการทำงานเพื่อต่อยอดเป็นอาชีพตามความสนใจและความถนัด สอดคล้องกับความต้องการ ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างนวัตกรรม ได้แก่ หุ่นจำลองโนราห์แปรรูปสมุนไพร

3. พัฒนาด้านทักษะชีวิต โดยจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมความรู้ความสามารถของบุคคลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ในการดำรงชีวิตประจำวันและการจัดการอนาคตให้มีความสุข สามารถสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อน ครอบครัว สิ่งแวดล้อม และสังคม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการทำงานและดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเท่าทัน ได้แก่ และพัฒนาทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ทำอาหาร ขนม เลี้ยงปลา

4. พัฒนาด้านสังคมและชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการความรู้และทักษะ สร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่น ได้แก่ การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากร การสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็น

ศูนย์ฐาน (CBR) เพื่อนำความรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นระบบบนฐานการขับเคลื่อนในรูปแบบวิชาการ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชน เยาวชน ในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน และเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการมีส่วนร่วมทางสังคมผ่านวิธีสร้างองค์ความรู้ และนำวิถีความเป็นประชาธิปไตยไปสู่สังคมในระดับต่าง ๆ นำมาปฏิบัติในสังคมแห่งความเป็นพลเมือง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษา
ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

อภิปรายผล

จากการศึกษาวัฒนธรรมโนราห์ในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี การเรียนรู้วัฒนธรรมโนราห์ของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากลัด เริ่มต้นจากกลุ่มเด็กและเยาวชนได้มีโอกาสได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางมโนราห์ จึงเกิดความสนใจที่จะรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้การรู้มโนราห์ โดยการศึกษาการรำนโนราห์จากหนังสือ สื่อวีดิทัศน์ และครูภูมิปัญญาที่นำมาฝึกฝนจนเกิดความชำนาญและต้องการสืบทอดภูมิปัญญาแสดงมโนราห์ โดยการรับงานแสดงมโนราห์พร้อมสอดแทรกคุณงามความดี และได้รับเชิญสอนของโรงเรียนเวียงสระ จึงรวมตัวกันเพื่อสร้างกลุ่มมโนราห์ของชุมชน โดยมีการสร้างโรงฝึกซ้อมใช้ศูนย์เป็นศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้ ในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านแขนงมโนราห์ โดยการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับมโนราห์ เช่น การแสดงร่ายรำมโนราห์ การ

บรรเลงเครื่องดนตรีมโนราห์ การประดิษฐ์เทริดมโนราห์ การร้อยชุดลูกปัดมโนราห์ ให้แก่เด็กและเยาวชนทุกช่วงวัย (6-19 ปี) ในการจัดศึกษาของเด็กนอกระบบโดยใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในชุมชนบ้านปากกลัด มีการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ 1) การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมมโนราห์ ประวัติศาสตร์ และการดำรงชีวิตการเป็นอยู่ของคนในชุมชนบ้านปากกลัด เพื่อสร้างฐานข้อมูล และการจัดทำองค์ความรู้ 2) การพัฒนาฝีมือทั้งลดทอนการฝึกร้อง ฝึกรำ เป็นการฝึกทำรำพื้นฐาน บทร้อง และบทขับ นำความรู้มาพัฒนาทักษะการรำ ทักษะการแสดง และนำไปสู่การจัดทำหลักสูตรมโนราห์บ้านปากกลัด 3) การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายมโนราห์ เป็นการเรียนรู้ถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับของมโนราห์ที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาของบรรพชน รวมถึงที่มาของเครื่องแต่งกายแต่ละประเภท และ 4) การประยุกต์เป็นชิ้นงาน โดยร่วมกับออกแบบชิ้นงานตามความชอบและถนัด เป็นการสร้างสรรค์ และประยุกต์เป็นชิ้นงานขนาดเล็ก ๆ และใช้เวลาน้อย เช่น พวงกุญแจ ปิ่นปักผมยางผูกผม สร้อยคอ สร้อยข้อมือ สายคล้องหน้ากากอนามัย ดังที่ รุ่งทิพย์ สุวรรณสถิตย์ และกฤษฎา ไวลำรวจ กล่าวว่า มโนราห์เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน อัตลักษณ์ประจำภาคใต้ที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นการแสดงละครชาตรี มีศิลปะแม่บททำรำ ประกอบดนตรี กลอง ทับคู่ ฉิ่งโหม่ง ปี่ชวา ซึ่งศิลปะการแสดงมโนราห์มีอนุรักษ์ด้วยการถ่ายทอดความรู้โดยครูโนรา ผ่านความเชื่อและพิธีกรรมการสืบสานหรืออนุรักษ์แบบรับช่วงต่อกันมาอย่างเคร่งครัด ปราศจากการบันทึกเป็นรายลักษณ์อักษร ซึ่งผู้สืบสานต่อการฝึกหัด ส่วนมากเป็นคนในครอบครัวอนุรักษ์สืบสานกันมาตามช่วงอายุคน ในทางปฏิบัติพบว่า ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนตามระบบยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ทำให้การบรรจุหลักสูตรการเรียนการสอนมโนราห์เพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะการแสดงมโนราห์ไม่สามารถทำได้เท่าที่ควร ทั้งนี้ควรกำหนดนโยบายการส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงมโนราห์ เพื่อส่งเสริมศิลปะการแสดงมโนราห์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้สถานศึกษาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะการแสดงมโนราห์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยบูรณาการแนวคิดประชารัฐและนิติรัฐเข้าด้วยกัน เพื่อปรับแผนพัฒนาท้องถิ่น ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้เป็นรูปธรรม และการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะมโนราห์ให้ยังคงคุณค่า ความศรัทธา ความนิยม สืบต่อไปอย่างยั่งยืน (รุ่งทิพย์ สุวรรณสถิตย์ และกฤษฎา ไวลำรวจ, 2562)

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เด็กและเยาวชนนอกระบบชุมชนบ้านปากลัด ควรมีทักษะการดำเนินชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ทุกคนต้องตระหนักที่จะนำไปสู่เหตุผลและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก โดยที่มีการปรับเปลี่ยนบทบาทครู วิธีการเรียนของผู้เรียน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษาพื้นฐาน โดยการนำวัฒนธรรมโนราห์จัดทำเป็นหลักสูตรใช้การบูรณาการและเชื่อมโยงกับทุกรายวิชาเป็นการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม เน้นการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง ให้เกิดเป็นทักษะและคุณลักษณะ รวมทั้งการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ 2) ด้านอาชีพ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ใช้ “กิจกรรมเป็นฐาน” (Activity Base Learning) เริ่มจากการสำรวจความสนใจและความต้องการ จนได้รูปแบบที่เหมาะสมนำไปพัฒนาทักษะการทำงานเพื่อต่อยอดเป็นอาชีพ 3) ด้านทักษะชีวิต โดยจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมความรู้ ความสามารถของบุคคลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม รู้เท่าทันในด้านเทคโนโลยี และ 4) ด้านสังคมและชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้แบบการศึกษาที่บูรณาการความรู้ ทักษะ สร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และนำวิถีแห่งความเป็นประชาธิปไตยไปปฏิบัติในสังคมเป็นพลเมืองที่ดี ดังที่ วิโรจน์ ปรุสานศักดิ์ทวี และคณะ ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าญ้อกรบ้านวังกำแพงในการศึกษานอกระบบควรจัดให้มีวิชาญ้อกรในหลักสูตรการเรียน กศน. จัดสภาพแวดล้อมโดยจัดทำบ้านญ้อกรเป็นศูนย์เรียนรู้ จัดนิทรรศการนำเสนอและเผยแพร่วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชาวญ้อกร เชิญปราชญ์ชาวบ้านไปสอนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมญ้อกร โดยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นวิชาบังคับให้เรียนใน กศน. จัดทำโครงสร้างหลักสูตร และเป็นรูปแบบของตำราเกี่ยวกับชาวญ้อกรโดยเฉพาะ ในมิติด้านเนื้อหาทุนวัฒนธรรมควรจัดทำหลักสูตรแบบยืดหยุ่น สาระโครงสร้างเป็นแบบยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับผู้เรียน มีสถานที่ สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับภาษา ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญ้อกร ในมิติด้านผู้ถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมโดยให้ผู้รู้ในชุมชน เชิญวิทยากรจากภายนอกด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้สอนและผู้ถ่ายทอด หรือเรียนรู้โดยตรงจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่ง

เรียนรู้ ในมิติด้านสื่อการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมจัดทำสื่อเพิ่มเติมทั้งในรูปแบบเอกสาร ตำราเกี่ยวกับภาษา ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญัฮกุร มีแหล่งเรียนรู้ และศูนย์การเรียนรู้ ในมิติด้านวิธีการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมควรมีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลายมีความยืดหยุ่น จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต เช่น การระดมความคิดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการนำชมนอกสถานที่ การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในเนื้อหาที่เรียน และมิติด้านบริบททางวัฒนธรรมควรจัดการศึกษาแบบยืดหยุ่น ไม่มีข้อจำกัดเรื่องสถานที่และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งจะต้องจัดบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ (วิวิทย์ ประสานศักดิ์ทวี และคณะ, 2560)

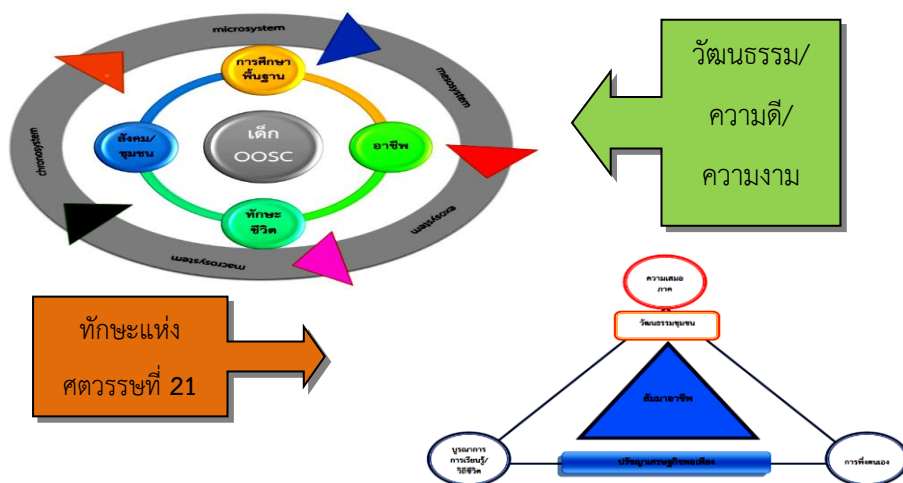
องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ จากการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาโดยใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐาน ศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากกลัด เป็นศูนย์การเรียนรู้มโนราห์ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น โดยนำศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ “แขนงมโนราห์” ที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสำหรับควรแก่การรักษาให้คงอยู่กับชนรุ่นหลัง โดยการใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และนำทุนทางสังคม/วัฒนธรรมที่มีในชุมชนเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ ได้แก่ ด้านการศึกษาพื้นฐาน ด้านอาชีพ ด้านทักษะชีวิต ด้านสังคมและชุมชน และด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ประกอบกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิชาสามัญ และสร้างโอกาสเข้าถึงการศึกษาได้เรียนรู้ตามแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ จากผู้รู้ภูมิปัญญา กลุ่มอาชีพ ทั้งนี้กระบวนการความสำเร็จในการจัดการศึกษาของเด็กนอกระบบ ประกอบด้วย หลักความเสมอภาคทางการศึกษา หลักการพัฒนาตนเองและพึ่งพาตนเอง และหลักการบูรณาการเรียนรู้อะไรและวิถีชีวิต ซึ่งมีกระบวนการในการจัดการศึกษาของเด็กนอกระบบโดยใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐาน มี 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) Learn to Question ได้แก่ การเตรียมหลักสูตรและแหล่งเรียนรู้ การเตรียมบทบาทครู

การสำรวจชุมชนสร้างแรงบันดาลใจ และการระดมความคิดเห็น ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) Learn to Search ได้แก่ การสืบค้น วิเคราะห์ จำแนกแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้อง และการออกแบบการเรียนรู้ร่วมกัน 3) Learn to Construct ได้แก่ ลงมือปฏิบัติจากการเรียนรู้ การทดลอง การสร้างชิ้นงาน การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญและของจริง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) Learn to Communicate ได้แก่ การสรุปข้อมูลเพื่อนำเสนอ สื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ และ 5) Learn to Service ได้แก่ การประยุกต์ต่อยอดองค์ความรู้เพื่อสังคม

ดังนั้น ปัจจัยที่สำคัญในการนำวัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากถัด คือ 1) สภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย microsystem (ชุมชน ครอบครัว) mesosystem (โรงเรียน ครู) exosystem (สังคม) macrosystem (วัฒนธรรม ความเชื่อ นโยบายรัฐ) และ chronosystem (โครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ ครอบครัว การเมือง การปกครอง) และ 2) วัฒนธรรม/ความดี/ความงามจิตใจ/จิตวิญญาณ การตระหนักถึงสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข “สังคมพหุวัฒนธรรม” ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันแต่ต่างก็ยอมรับกันและกัน เคารพในความเป็นคนที่มีศักดิ์เสมอกัน มีความเข้าใจ การช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกันบนพื้นฐานของการมีคุณธรรมและวัฒนธรรม เพื่อลดการขัดแย้ง ชุมชนเข้มแข็ง และร่วมแรงร่วมใจทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กระบวนการความสำเร็จในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

วัฒนธรรมโนราห์ในการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี การเรียนรู้วัฒนธรรมโนราห์ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนเกิดจากกลุ่มเด็กเยาวชนมีโอกาสได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางมโนราห์ จึงเกิดความสนใจที่จะรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้การรู้มโนราห์ โดยการศึกษาการร่ำมโนราห์จากหนังสือ สื่อวีดิทัศน์ และครูภูมิปัญญาฝึกฝนจนชำนาญและต้องการสืบทอดภูมิปัญญาการแสดงมโนราห์ จึงเกิดการรวมตัวกันเพื่อสร้างกลุ่มมโนราห์ของชุมชน มีการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ 1) การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมมโนราห์ ประวัติศาสตร์ และการดำรงชีวิตการเป็นอยู่ของคนในชุมชน 2) การพัฒนาฝีมือทั้งลดทอนการฝึกซ้อมฟิกรำ บั๊วร้อง และบัพซั๊ว 3) การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายมโนราห์และเครื่องประดับ และ 4) การประยุกต์เป็นชิ้นงานตามความชอบความถนัด เป็นการสร้างสรรค์และประยุกต์เป็นชิ้นงานขนาดเล็ก เช่น พวงกุญแจ ปิ่นปักผม ยางผูกผม สร้อยคอ สร้อยข้อมือ และสายคล้องหน้ากากอนามัย การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด ควรมีทักษะการดำเนินชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ทุกคนต้องตระหนักที่จะนำไปสู่เหตุผลและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก โดยที่ มีการปรับเปลี่ยนบทบาทครู วิธีการเรียนของผู้เรียน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษาพื้นฐานนำวัฒนธรรมโนราห์จัดทำเป็นหลักสูตรบูรณาการและเชื่อมโยงกับทุกรายวิชา 2) ด้านอาชีพ โดยใช้ “กิจกรรมเป็นฐาน” (Activity Base Learning) 3) ด้านทักษะชีวิตจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมความรู้ ความสามารถของบุคคลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม รู้เท่าทันในด้านเทคโนโลยี และ 4) ด้านสังคมและชุมชนจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการความรู้ ทักษะ สร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ ข้อเสนอแนะต่อชุมชน/สังคมคือ ผู้นำท้องถิ่นและท้องที่ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีในแต่ละท้องถิ่น เพื่อสร้างความรัก ความหวงแหน และสืบสานวัฒนธรรม ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือ หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนภูมิ

ปัญหาท้องถิ่นในโรงเรียนต่างๆ ผ่านสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในรูปแบบของวิชาบังคับ และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเพื่อเป็นการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้คือ ควรศึกษารูปแบบแนวทางการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบในชุมชนอื่น ๆ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายเพิ่มขึ้นเพื่อนำมาประยุกต์ใช้วัฒนธรรมในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากปลัด

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพื้นที่เรียนรู้ทักษะชีวิตศูนย์มโนราห์ปักข์ไต่บ้านปากปลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.). และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ขอขอบพระคุณผู้รับผิดชอบโครงการคุณรัตนา ชูแสง และคุณอรอุมา ชูแสง ในความอนุเคราะห์ข้อมูลต่อการศึกษาให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- คณะทำงานศูนย์สืบสานมโนราห์ปักข์ไต่บ้านปากปลัด. (19 พฤษภาคม 2565). เรื่องการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากปลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วงษ์สิริ เรืองศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- เครือข่ายดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา. (22 กันยายน 2565). เรื่องการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากปลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วงษ์สิริ เรืองศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- ชานนท์ ปรีชาชาญ. (2565). โครงการพื้นที่เรียนรู้ทักษะชีวิตศูนย์มโนราห์ปักข์ไต่บ้านปากปลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพมหานคร: การสนับสนุนทุนจากโครงการจากมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม.

- เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนบ้านปากลัด. (19 พฤษภาคม 2565). เรื่อง การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุรษฏร์ธานี. (วงศ์สิริ เรื่องศรี, ผู้สัมภาษณ์)
- ธีรศักดิ์ อุ๋นอารมณเลิศ และคณะ. (2559). การประเมินหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา วิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 9(3), 29-47.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- รสสุคนธ์ เนาวบุตร. (2557). แนวทางการจัดการศึกษาเรียนรู้ร่วมพหุวัฒนธรรม:กรณีศึกษา ชุมชนบ้านป่าละอู อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รุ่งทิพย์ สุวรรณสถิตย์ และภุชญา ไวสำรวจ. (2562). การส่งเสริมและการอนุรักษ์ ศิลปะการแสดงมโนราห์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 21(1), 227-244.
- วงศ์สิริ เรื่องศรี. (2563). “มโนราห์”บนฐานการจัดการวัฒนธรรมร่วม: โนราเดิม เมืองตรัง. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 4(2), 12-27.
- วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา. (2565). “การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ” รวมบทความวิชาการ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิธวิทย์ ประสานศักดิ์ทวี และคณะ. (2560). การจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทาง วัฒนธรรมของชนเผ่า ญ้อกร. วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10(2), 110-123.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (พ.ศ.2560-2579). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเฟื่องฟ้า พรินติ้ง.

หัวหน้าศูนย์สืบสานมโนราห์ปักษ์ใต้บ้านปากกลัด. (14 พฤษภาคม 2565). เรื่องการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมมโนราห์เป็นฐานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กนอกระบบชุมชนบ้านปากกลัด ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วงษ์สิริ เรืองศรี, ผู้สัมภาษณ์)

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper Collins.